

Datum: 2024-02-22

Vårt diarienummer: 0220/2023

Ert diarienummer: S2023/03181

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys remissyttrande över Förtydligt brottförebyggande ansvar för socialnämnden (PM S2023/03181)

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (Vård- och omsorgsanalys) har till uppgift att ur ett patient-, brukar-, och medborgarperspektiv följa upp och analysera verksamheter och förhållanden inom hälso- och sjukvård, tandvård och omsorg. Det är från detta perspektiv som vårt yttrande tar sin utgångspunkt.

4.1 Socialnämnden ska arbeta brottförebyggande och 4.2 Förebygga och motverka kriminalitet bland barn och unga

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys avstyrker förslagen på förändring av socialtjänstlagen.

Vi delar promemorians problembild att det är en angelägen samhällsutmaning att barn och unga utnyttjas i kriminella nätverk. Vi instämmer därför i vikten av att arbeta förebyggande och helst fånga upp unga på glid innan de hamnar i kriminalitet. Vi ser också ett stort värde av att Socialstyrelsen och andra myndigheter stöttar socialtjänsten med kunskap om effektiva metoder för att förebygga normbrytande beteende och brott.

Däremot anser vi inte att förslagen på reglering tillför något till socialtjänstens nuvarande uppdrag att främja människornas sociala trygghet och bland annat bedriva förebyggande arbete för att förhindra att barn och unga far illa eller vistas i miljöer som är skadliga för dem (1 kap. 1 § samt 5 kap. 1 § 3 och 6 SoL). Snarare innebär förslagen ett avsteg från socialtjänstlagens karaktär av en ramlag. Även om förslagen inte anger insatser, metoder eller målgrupper för det brottförebyggande arbetet, styr de vilka hinder för social trygghet som ska förebyggas. Förslagen riskerar därmed att skapa oklarhet om hur insatser för att förebygga kriminalitet ska prioriteras jämfört med andra insatser, exempelvis för att förhindra att barn och unga far illa på andra sätt. Vi hade gärna sett att utredningen beskrivit och analyserat denna risk.

Vi ser även en risk att promemorians förslag leder till otydlighet om hur socialtjänstens ansvar för att motverka kriminalitet förhåller sig till andra aktörers ansvar. Socialtjänstens möjlighet att arbeta med breda insatser som spänner över flera områden är en styrka för att kunna identifiera på vilket sätt det förebyggande arbetet bäst bör utvecklas och bedrivas. Det ger socialtjänsten andra för- och nackdelar jämfört med aktörer som har sin kompetens inom ett smalare område. Vi anser därför att en bättre väg för att stärka det brottförebyggande arbetet är att förstärka socialtjänstens möjligheter att samverka och samarbeta med andra aktörer inom ramarna för sitt generella uppdrag att främja social trygghet. Ett viktigt villkor för sådant samarbete är att det finns möjligheter att utbyta information, något som utreds bland annat av Skolsäkerhetsutredningen (U 2022:04).

En annan viktig förutsättning för socialtjänstens förebyggande arbete är att bevara och stärka allmänhetens förtroende för socialtjänsten. En betoning av socialtjänstens brottförebyggande

arbete riskerar att leda till en ökad sammanblandning mellan socialtjänsten och rättsväsendet, vilket tvärtom kan minska förtroendet. Det är problematiskt eftersom ett högt förtroende är en förutsättning dels för att vårdnadshavare och andra på eget initiativ ska vända sig till socialtjänsten för stöd, dels för att de ska vilja ta emot de stöd och insatser som erbjuds. Att stärka förtroendet för socialtjänsten är därmed viktigt för socialtjänstens förebyggande arbete och för att socialtjänsten ska uppfattas som tillgänglig. Mot bakgrund av detta driver Vård- och omsorgsanalys ett projekt för att undersöka befolkningens förtroende för socialtjänsten och vad som påverkar förtroendet¹. Vi hade gärna sett att även promemorian tagit upp förtroendet för socialtjänsten och hur det kan påverkas av förslagen.

Slutligen står landets kommuner inför en utmaning att finansiera sin verksamhet (SKR 2023²). För att möta utmaningen behöver socialtjänsten prioritera de sociala problemen som finns i kommunen, snarare än att bygga upp kompetens på ett område som inte nödvändigtvis tillhör de största eller mest akuta behoven lokalt. Vi är därför tveksamma till om den föreslagna regleringen av ett förtydligat brottsförebyggande ansvar är rätt väg framåt.

4.3 Ett effektivare brottsförebyggande arbete

Vi håller med promemorians bedömning att det är viktigt att socialtjänsten använder sig av ändamålsenliga och kunskapsbaserade insatser. Promemorian visar även att det finns många goda exempel på insatser med vetenskapligt stöd som lyfts av Socialstyrelsen, Skolverket och andra myndigheter. Men vi anser att ett mer ändamålsenligt steg för att öka användningen av kunskapsbaserade insatser i socialtjänsten är att införa kravet på att socialtjänstens verksamhet ska bedrivas i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet som redan ingår i förslaget om nya socialtjänstlag (SOU 2020:47).

Erfarenheter från införandet av patientlagen visar att en lagändring i sig inte alltid är tillräckligt för att åstadkomma förändring, utan lagstiftningen kan behöva kompletteras med åtgärder för att öka kännedomen om och efterlevnaden av den nya lagen (Vård- och omsorgsanalys 2021:10³). I det här fallet ser vi ett behov av fortsatt stöd i form av kunskap om hur socialtjänsten bäst kan arbeta i enlighet med bästa tillgängliga kunskap, snarare än ett förtydligande av dess uppdrag. Vi ser därför även ett stort värde av att Socialstyrelsen och andra myndigheter även fortsättningsvis stöttar socialtjänsten med kunskap om effektiva metoder och insatser.

Beslut om detta yttrande har fattats av chefsjuristen och stabschefen Catarina Eklundh Ahlgren. I den slutliga handläggningen har analyschefen Caroline Olgart Höglund och projektdirektören Marianne Svensson deltagit. Utredaren Eva Hagbjer har varit föredragande.

¹ Se <https://www.vardanalys.se/pagaende-projekt/befolkningens-fortroende-for-socialtjansten/>

² SKR (2023). *Ekonomirapporten, oktober 2023*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Regioner.

³ Vård- och omsorgsanalys (2021). *En lag som kräver omtag* (rapport 2021:10). Stockholm: Myndigheten för vård- och omsorgsanalys.